

Sukupuoli, seksuaalisuus ja queer nykykulttuurissa

Sanna Karkulehto

“Homobaareista löytyvät kaupungin parhaat bileet, niin väitetään. Niiden lämpö, huumori ja avoin suhtautuminen seksiin päihittävät heteropaikkojen totiset tuopin tuijottajat. Miika ja Jan lähtivät näyttämään, pitävätkö väitteet paikkansa.” (Iltalehti 22.4.2004.)

Iltalehden toimittaja on trenditietoisesti päättänyt lähteä selvittämään elämän suuria kysymyksiä oppaanaan “Miika ja Jan”. Toimittajan tehtävänä on ottaa selvää, pitävätkö homoista ja homoseksuaalisuudesta stereotyyppisesti esitetyt väitteet paikkansa: mikä kulttuurimme viimeaikaisissa homoviitteiden ja -representaatioiden tuottamisessa seksuaalisuuskysymyksissä on “totta” ja mikä “tarua”. Pitävätkö homoista esitetyt yhteisesti jaetut väittämät, kuten usko heidän synnynnäisestä ja “luonnollisesta” kyvystään juhlaa railakkaasti sekä avoimesta suhteestaan seksiin, paikkansa?

Queer-teorioita soveltavana ja queer-aiheita tutkivana naisena olen viimeisten viiden vuoden aikana tuntenut useammin kuin kerran itseni Iltalehden trenditietoiseksi toimittajaksi, joka on iltapäivälehdessä journalistin innolla päättänyt lähteä selvittämään homoutteen tai laajennetusti queeryyden liitettyjen väitteiden paikkansapitävyyttä. Olen tuntenut oloni Iltalehden toimittajaksi niin hyvässä kuin pahassa. Olen joutunut asettamaan selkäni seinää vasten ja kysymään itseltäni kysymyksiä: Kuinka huomata-

“*Miksi toiseus on niin vastustamaton representaation kohde?*”

Stuart Hall 1999, 152

“*Eri-laisuus myy.*”

Douglas Kellner 2000, 53

tavassa määrin minäkin työskentelen trendien viemänä ja viekoittelemana? Käytänkö minäkin homoutta tai queeryyttä, tai mahdollisesti koko queer-tutkimusta, vain tieni “näyttäjänä”, kun tavoittelen “oikeaa tietoa” sukupuolista ja seksuaalisuuksista tai kuvittelen osoittavani homoudesta tai laajemmin queeryydestä esitettyjä väitteitä oikeiksi tai vääriksi? Mitä voin “oikeasti” tutkia ja sanoa kulttuurin tuottamisesta queeryyden esityksistä, merkityksistä ja politiikasta länsimaisessa nykykulttuurissa? Entä kuinka paljon olen tutkijana viehättynyt siitä, että havaitsen elämässäni ja kokemassani “outoutta, poikkeamia ja käsittämättömiä kohtia, jotka kuitenkin tuntuvat kiinnostavilta, kiihottavilta” (Ilmonen & Kekki 2004, 7)? Kuinka paljon minua ajaa tutkimaan queeryyden esityksiä

SQS
01/06

123

Pervo/
peruutus/peili
Raportit

Sanna
Karkulehto

niihin kytkeytynyt ristiriitainen mutta houkutteleva nautinnon ja pelon liitos (ks. Ahmed 2004, 162–164)?

Queer on kiehtovaa, nautinnollista ja pelottavaa, ja sen tutkijoiden lienee mahdotonta kieltää seksuaalisuuteen kytkeytynyttä foucault’lais–sedgwickläistä salailun ja paljastamisen liittoa, johon myös itse tulee väistämättä paikoin sidostuneeksi – ehkä langenneeksikin? Asian tunnustaminen ei toki tee seksuaalisuutta ympäröivistä salailun ja paljastamisen (ja tunnustamisen, vrt. Foucault 1998, 47) akteista tai diskursseista sen erilaisempia, mutta ymmärrys siitä, että yhteiskuntamme toimii näin, tuo toivottavasti analyysihin ja tulkintoihin lisää sekä kosketus- että tarttumapintaa. Lisäksi tunnustettava on, että yksi merkittävimmistä syistä ainakin omaan kiinnostukseeni tutkia sukupuoliä ja seksuaalisuuksia on halussani oppia tuntemaan ja tunnistamaan tutkimuksen lomassa myös omaa sukupuolisuuttani, seksuaalisuuttani, sukupuolittunutta ruumistani sekä niihin kohdistunutta tiedontuotantoa sekä niiden moninaisia esityksiä ja identiteettejä niin halujen, tarpeiden, nautintojen ja mielihyvän kuin uhkien, pelkojen ja ahdistustenkin osalta.

Sukupuolisuutemme ja seksuaalisuutemme ovat sekä identiteettien että toiminnan ja kokemusten tasolla kulttuurisen, yhteiskunnallisen, sosiaalisen ja diskursiivisen kontrollin alaisia, minkä lisäksi ne ovat yksilöllisiä, yksilöiden sisäisiä prosesseja. Tämä kaikki vaikuttaa sukupuolten ja seksuaalisuuksien moninaisuuteen sekä jatkuvaan muuttuvuuteen ja risteilevyyteen. On ollut huojentavaakin huomata, että siinä missä sukupuoli- ja seksuaali-identiteetit ovat queer-teoreettisesti tarkasteltuna ja representaatioiden tasolla häilyviä, muutok-

senalaisia ja muuttuvia prosesseja, ne ovat sitä ainakin omalta osaltani myös käytännössä. Näin seksuaalisuuden tutkimus ei uskoakseni voi tuottaa kohteistaan mitään lopullisia tai kiinteitä vastauksia. Tiedon ainainen kyseenalaisuus onkin yksi niistä queer-teoreettisten lähestymistapojen ja tutkimusten tuloksena syntyneistä huomioista, joita ei muussakaan tutkimuksessa pitäisi voida nykyisellään unohtaa.

Seksuaalisuuksien moninaisuuden korostaminen saattaa kuitenkin poliittisesti johtaa marginaaliseksuaalisuuksien edustajat kestävämmään tilanteeseen, jossa erot, joihin esimerkiksi aktivismi perustuu, minimoituvat. Joseph Bristow (1997, 223) onkin todennut, että jos ei ole eroja, menetetään perusta, jonka pohjalta tasa-arvopolitiikkaa voidaan toteuttaa. Queeria on myös kritisoitu voimattomuudesta ottaa huomioon materiaalista, yhteiskunnassa kielletyksi ja queeriksi miellettyä elämää elävät yksilöt sekä ihmiset, joita queeriyden lisäksi marginalisoi esimerkiksi etnisuus, ”rotu”, yhteiskunnallis-sosiaalinen asema, koulutus, paikka, alue, ikä tai terveys.

Kysymyksiä ja hämmennystä on myös herättänyt se, miksi queerin ovat niin hanakasti omineet itselleen akateemiset homot ja lesbot; mihin katosivat muut seksuaaliset vähemmistöt, entä mitä tapahtuu yliopistojen ulkopuolella? (Ks. esim. Goldman 1996, 171; Lehtonen 2003, 72; Namaste 1996, 183; Wickman 1999, 195.) Bristow (1997, 221) on suhtautunut kriittisesti myös queeriin heteronormatiivisuuden vastustuksen logiikkaan: asettamalla itsensä heteronormatiivisuutta vastaan queer-teoreetikot eivät hänen mielestään pääse eroon vaarasta ylläpitää juuri sitä

rakennetta, josta se pyrkii eroon. Pohjoismaisittain varauksellisuutta on lähinnä aiheuttanut teorian amerikanismi. Matti Savolainen (2005) puhuu episteemisestä väkivallasta ja Jan Lofströmiin (1998) viitaten angloamerikkalaisen tradition yhteensopimattomuudesta suomalaisen kulttuurin tutkimukseen. Itse haluaisin kiinnittää kriittistä huomiota monien queer-teorioita soveltaneiden tapaan arvottaa käyttämäänsä teoriaa suhteessa aiempiin sukupuolta, seksuaalisuuksia ja identiteettejä tarkastelleisiin teorioihin, mikä tuntuu väliin ajatuksellisesti sivuvaan kehitysideologiaa – jota tosin on, sen myönnän, ajoittain mahdotonta välttää. Hyvä olisi kuitenkin pitää mielessä, että uuden ja vanhan välinen vastakkainasettelu on ristiriitainen eikä uusi välttämättä ole aina paremman synonyymi.

Miten sitten välttää käsitteiden arvottavia asetelmia? Lasse Kekki (2003, 387) esittää, että on oltava tietoinen hierarkkisten diskurssien vastustamisen vaikeudesta. Hän myöntää tehtävän olevan usein mahdoton, kun kielen ja kulttuurin rakenteet perustuvat niin perinteikkäästi arvottavaan kahtiajakoon, että hierarkisointia on erittäin vaikeaa – ellei todellakin mahdotonta – välttää. Kekin esille tuomassa tiedostamisessa on kuitenkin avain vastustaviin tapoihin tuottaa ja tulkita todellisuutta. Kulttuurisesti selviöinä pidetyt hierarkia-asetelmat on tehtävä näkyviksi, jotta niitä voitaisiin purkaa. Toisaalta myös tiedostamattomasti voi käsittääkseni tulla murtaneeksi hierarkioita ja vastakkainasetteluja. Foucault’laisittain valtaa vastustamaan pyrkivä on aina osa vastustamaansa rakennetta, mutta yhtä lailla vallan normatiivisissa raken-

teissa voi lymytä kyseenalaistuksen mahdollisuus. Vallan kyseenalaistus voi tapahtua yllättäen ja odotta-matta esimerkiksi niissä säröissä ja halkeamissa, joita normeihin ja niiden toistoon väistämättä muodostuu. Vallan vastustus voi olla usein arvoituksellista ja jopa tahatonta.

Tutkimuksen teorioista ja taustoista

“Paras politiikka on se, että jokainen tottelee esivaltaa ja tekee niin kuin käsketään.”

Juhani Aho

“Kirjallisuudentutkija tekee aina politiikkaa, tiedostipa hän sitä tai ei.”

Terry Eagleton

Koko elämäni perustavanlaatuisena suunnannäyttäjänä on ollut toimintani poliittisuus. Ymmärrän politiikan ensisijaisesti muutostavoitteelliseksi toiminnaksi, vaikka toki tiedostan, että *kaikki* ihmisen toiminta on politiikkaa, Terry Eagletonin sanoin: “tiedostipa hän sitä tai ei”. Muutostavoitteellinen politiikka on minulle vallitsevien ideologioiden näkyväksi tekemistä sekä esimerkiksi tekstien oletusarvoisia merkityksiä vastustavaa lukemista, niiden moninaisuuksien, aukkojen, säröjen, ristiriitojen ja paradoksien esiin nostamista. Lukiessani tekstejä tai kuvia

SQS
01/06

125

Pervo/
peruutus/peili
Raportit

Sanna
Karkulehto

pyrin aktiivisesti purkamaan niissä esiintyviä vasta-kohtaisuuksia ja vastakohta-asetteluja analysoimalla, mitä merkityksiä moninaisuudet, aukot, säröt, ristiriidat ja paradoksit tekstille ja todellisuudelle rakentavat. Haluan kyseenalaistaa vastakohtia ja niitä asuttavia hierarkioita ja haluan tehdä näkyväksi niitä strategioita ja systeemejä, jotka luovat ja mahdollistavat hierarkioita ja arvola-tauksia.

Tutkimukseni taustalla on feminismiin, jälkistruk-turalismiin ja dekonstruktioon liittyvä ajatus sukupuolesta ja seksuaalisuudesta diskursiivis-konstruktiivisena käytäntönä ja heteronormatiivisen sukupuolijärjestelmän alaisena jäljittelevänä toistona ja performanssina. Tutkimuksessa tulee esille sukupuolten ja seksuaa-lisuuksien merkitysten rakentumisen sidoksisuus valta-kulttuurin (eli länsimaisen, valkoihoisen, keskiluokkaisen, kaupunkilaisen ja heteroseksuaalisen kulttuurin) nor-meihin ja konventioihin. Työtäni ohjaava kysymys yhtäältä on, miten ei-normatiiviset seksuaalisuudet represen-toituvat kulttuurimme diskursiivisissa käytänteissä. Toisaalta kysyn myös käänteisesti, kuinka hegemonis-normatiivista heteroseksuaalisuutta luonnollistetaan ja konstruoidaan poikkeaviksi ja marginaalisiksi määri-teltyjen kohteiden kautta. Pyrin tarkastelemaan suku-puolen ja seksuaalisuuden ilmenemismuotoja näkö-kulmasta, joka keskittää kriittisen huomion koko yhteis-kuntaan ja sen järjestelmiin. Valtavirrasta erottuvien mutta siihen liitoksissa olevien seksuaali-identiteettien tutki-mukseni keskittyy siten valta-asetelmien, ideologioiden, sukupuolijärjestelmien ja tarkkarajaisten sukupuoli- ja

seksuaalisuuskategorioiden tuotantostrategioiden eritte-lyyn ja näkyväksi tekemiseen.

Tarkemmin teoreettisesti määriteltynä tutkimukseni tausta on feminismissä ja naistutkimuksessa, kriittisessä maskuliinisuuksien tutkimuksessa, homo- ja lesboteori-oissa sekä queer-tutkimuksessa. Tavoitteenani on näistä lähtökohdista soveltaa queer-teorioissa muotoiltua hete-rojärjestyksen vastustuksen logiikkaa sekä vallan ja vasta-rinnan dynamiikan analyysia suomalaiseen kulttuurin- ja kirjallisuudentutkimukseen. Pyrin kuitenkin ottamaan tutkimuksessani huomioon edellä esittämäni queer-teoriaa kohtaan esitetyn kritiikin.

Queer-tutkimuksen symbolisena syntyvuotena voidaan retrospektiivisesti pitää vuotta 1990. Silloin Yhdysvalloissa perustettiin seksuaalisten vähemmistöjen aktivistiryhmä Queer Nation ja julkaistiin Judith Butlerin *Gender Trouble* sekä Eve Kosofsky Sedgwickin *Epistemology of the Closet*. Laajan queer-tutkimuksen synnyn kansainvälisen ana-lyysin sijaan pyrin luomaan lyhyesti tässä sen perustan, jonka varaan suomalainen queer-tutkimus on viimeisen noin kymmenen vuoden aikana rakennettu. Tiedostan, että historiaa luomalla tutkijat tekevät aina väkivaltaa to-dellisuudelle, ja tulenkin tässä lyhyessä yhteenvedossa tekemään sitä melko lailla. Silti päädyn vetämään asioita yhteen, sillä toivon sen osoittavan, miten dynaamisesta liikkeestä queer-tutkimuksen kehityksessä Suomessa on ollut kysymys.

Vuonna 1993, kolme vuotta Butlerin ja Sedgwickin queer-tutkimuksen kivijalaksi lanseerattujen teosten ilmesty-misen jälkeen, suomalainen *Tiede ja edistys* -lehti julkaisi

queer-teemanumeron. Lehdessä oli kolme queer-teoreettista esittelyartikkelia, joihin ainakin itse huomaan palaavani säännöllisesti edelleen, kun haluan muistuttaa itseäni siitä, mistä queer-tutkimuksessa perustavanlaatuisesti olikaan kyse. Pidän siis Tuula Juvosen, Jan Löfströmin ja Tuija Pulkkinen *Tiede ja edistys* -lehdessä julkaisemia artikkeleita suomalaisen queer-teorian kivi-jalkana. Vuotta 1993 Suomessa seurasi tutkimus- ja teoriakentällä muun muassa Leena-Maija Rossin toimittama *Kuva ja vastakuvat* (1995), sukupuolen tutkimuksen ruumisbuumi vuodesta 1996 alkaen (mm. *Ruumin kuvia* 1996; *Ruumiin siteet* 1997; ks. myös Karkulehto & Leppihalme 2003; Paasonen 2004: 3), lesboteoreettisen kulttuurintutkimuksen antologia *Uusin silmin* (1996), Butlerin työhön voimakkaasti nojaava filosofinen väitöskirja (Pulkkinen 1998), Foucault'n *Seksuaalisuuden historia* -suomennos (1998), *Homo Fennicus* (1999), *Lähikuva*-lehden homo-, lesbo- ja queer-tutkimusnumerot ("Neitopervo" 2–3/1999, "Lähikuva goes girlie") sekä *Naistutkimus–Kvinnoforskning*-lehden homo-, lesbo- ja queer-teemanumerot ("Sex Outlaw" 2/2000, 1/2005), tässä muutamia esimerkkejä mainitakseni.

2000-luvulle siirryttäessä poliittisesti virittyneen sukupuolen ja seksuaalisuuden tutkimuksen sekä queer-tutkimuksen vauhti on vain kiihtynyt. Meno on ollut niin kovaa, että aikaa vuoden 2003 kynnykseltä sen puoliväliin voisi kutsua suomalaisen queer-teorioita soveltaneen tutkimuksen riemuvuodeksi. Kyseisenä ajanjaksona Suomessa ilmestyi kolme laajaa queer-teoreettista teosta, joissa jokaisessa sovelletaan queer-teoriaa eri tieteenalaan

ja erilaisista tutkimuksellis-tavoitteellisista lähtökohdista. Teokset ovat sosiaalipolitiikan tutkija Tuula Juvosen väitöskirja *Varjoelämää ja julkisia salaisuuksia* (2002), taidehistorian dosentti Leena-Maija Rossin *Heterotehdas. Televisiomainonta sukupuolituotantona* (2003) ja Lasse Kekin yleisen kirjallisuustieteen väitöskirja *From Gay To Queer. Gay Male Identity in Selected Fiction by David Leavitt and in Tony Kushner's Play Angels in America I-II* (2003). Näiden töiden merkitys omassa kasvussani suomalaiseen "queer-tutkijuuteen" on ollut merkittävä. Niistä jokainen on ohjannut minua soveltamaan queer-teorioita suomalaisessa kontekstissa kuten sitä lisensointityöni teksteissä sovelloin. Lisäksi ne ovat toimineet tukenani, kun olen laatinut omaa tutkimustyötäni varten queer-tutkimuksen historian ja perusteiden esittelyitä. Ne ovat myös osaltaan auttaneet minua avaamaan ja tulkitsemaan queer-tutkimukseen vaikuttaneiden keskeisten teoreetikoiden, muun muassa Michel Foucault'n, Eve Kosofsky Sedgwickin ja Judith Butlerin, ajattelua. Syyt, miksi nimeän kyseiset työt erikseen, ovat – edellä mainittujen syiden lisäksi – yksinkertaiset: Ensinnäkin kolmen laajan, vasta noin kymmenen vuotta vanhaa teoriaa esittelevän teoksen ilmestyminen alle vuoden sisään Suomessa on jo sinällään niin erikoislaatuista, että se on mainitsemisen arvoista. Toiseksi tutkimusten tekijät edustavat kukin eri tieteenalaa ja soveltavat samoista teoreettisista lähtökohdista queer-teorioita eri tavoin, mikä osoittaa queer-tutkimuksen monitieteisen potentiaalin.

Lisensiaatintyöni käsittelee 1990–2000-lukujen vaihteen kotimaisen kirjallisuuden ja angloamerikkalaisen audio-

visuaalisen viihde- ja mediakulttuurin queer-viitteitä ja -representaatioita sekä niissä tuotettuja ja tuottuvia seksuaalisuuden kulttuurisia merkityksiä. Tutkimukseni lähtökohta on huomiossa, että erilaiset *queer-viitteet* ja *queer-representaatiot* ovat lisääntyneet nykyisessä viihteen ja median tuotanto- ja kulutuskulttuurissa huomattavasti. Queer-asenteesta on tullut länsimaisen kulttuuri-, viihde- ja mediateollisuuden hyödyke, joka myy ja jolla myydään. Erityisesti näin on tapahtunut audiovisuaalisen kulttuurin ja vielä erityisemmin mainonnan, populaarikulttuurin ja viihteen alueilla, mutta ilmiö on näkyvässä myös muussa nykykulttuurissa, kuten esimerkiksi kirjallisuudessa. 1990–2000-luvun vaihe on ollut marginaaliseksiäalisuuden kulttuuri- ja mediatrendikkyuden sekä kaupallisen queer-estetiikan, *queer chicin*, kulta-aikaa. Tutkimukseni käsittelee tämän yllättävän ja ainakin alkuun radikaaliltakin vaikuttavan kulttuurisen muutoksen syitä, merkityksiä ja seurauksia. Tarkastelen muun muassa valtavirtamediassa yleistynyttä tapaa käyttää queer-viitteitä ja -representaatioita ja pohdin, miten ne suhteutuvat queer-teorioissa asetettuihin ideologispoliittisiin tavoitteisiin. Tutkin, onko heterohegemoniasta erottuvien sukupuoli- ja seksuaalinarratiivien sekä -representaatioiden mahdollista muokata ja uudelleenmerkityksellistää perinteisiä sukupuoli- ja seksuaalisuusdiskursseja: milloin ja miten voidaan neuvotella ja luoda representationaalista tilaa vastarinnalle, rajojen rikkomiselle ja toisin toistamiselle – ja milloin taas ei. Kysyn, kuinka voidaan tarjota mahdollisuuksia valtakulttuurin heterohegemonian horjuttamiseen sekä diskursiivisten konventioiden ja alistavien normien purkamiseen ja kuinka niitä tahattomastikin tuotettuina tarjoutuu. Toisaalta kysyn myös,

millaisten mekanismien kautta ihmisiä ajetaan heteronormien toistajiksi ja ylläpitäjiksi ja kuinka ajautuminen heteromatriisin talutushihnaan tapahtuu (ks. Kekki 2004). Eli mitä *queer chic* yleisellä tasolla, ilmiönä, ja yksityisellä tasolla, yksittäisten nykykulttuurin teosten osalta, merkitsee esimerkiksi sukupuoli- ja seksuaalipoliittisesti?

Lisensiaatintyöni on koottu vuosina 2001–2005 kirjoitetuista, tieteellisissä artikkelikokoelmissa ja lehdissä julkaistusta artikkelista ja katsauksista. Olen valinnut tutkielmani yhteensä seitsemän tekstiä, jotka käsittelevät sukupuolta, seksuaalisuutta ja queer-aiheita teoriatasolla sekä nykykulttuurissa: angloamerikkalaisessa audiovisuaalisessa viihteesä, lähinnä televisiossa, ja kotimaisessa nykykirjallisuudessa. Työn ensimmäinen artikkeli käsittelee länsimaisia seksuaalisuusteorioita. Toisessa artikkelissa teen esittelyn queer-tutkimuksen perusteista eli käyn läpi sen kansainvälistä ja kotimaista syntyhistoriaa, taustaa sekä tavoitteita. Lisäksi erittelen queer-näkökulmaisen kirjallisen ja visuaalisen kulttuurin tutkimuksen taustoja ja nyky-suuntauksia. Seuraavissa artikkeleissa analyttisen tarkasteluni kohteina ovat Johanna Sinisalonen romaani *Ennen päivänlaskua ei voi* (2000), televisiosarjat *Queer as Folk* (UK, suom. *Älä kerro äidille*) ja *Sex and the City* (USA, suom. *Sinkku-elämää*) sekä kotimainen ruokamainonta. Tarkastelen 1990–2000-lukujen vaihteen kotimaista kirjallisuutta ja angloamerikkalaista audiovisuaalista mediakulttuuria sekä niihin liittyviä ilmiöitä, järjestelmiä, instituutioita, ideologioita,

politiikkaa ja kehityssuuntia suhteessa “queerin” käsitteeseen näiden esimerkkien avulla.

Haluan tässä yhteydessä ilmaista olevani tietoinen tutkimusaineistoni heterogeenisyydestä. Tavoitteenani ei ole edes yrittää keinotekoisesti rakentaa siitä aiheiltaan tai kohteiltaan yhtenevää kokonaisuutta. Sen sijaan haluan korostaa, että aiheiden ja kohteiden heterogeenisyydestä huolimatta niiden välillä on vahva ja monitahoinen temaattinen yhteys. Yhtäältä niitä yhdistävät kaiken tutkimustyöni poliittis-ideologinen ja teoreettis-metodologinen tausta. Artikkeleissa käyttämäni tutkimusteoriat ja -metodit ovat kaikkien artikkelien osalta samat, joskin ajan oloon toivottavasti sofistikoituneemmasti ja oivaltavammin työstettyinä. Toisaalta artikkeleiden yhdistävä tekijä on queer-tutkimuksen ja oman tutkijuuteni kehitys. Artikkelit rakentavat ajallisesti kuvaa siitä, millaiset tutkimus- ja poliittiset tavoitteet sekä tehtävät queer-teoreettisella tutkimuksella on ollut 1990–2000-lukujen vaihteessa ja miten ne ovat mahdollisesti viiden vuoden aikana kehittyneet tai muuttuneet.

Työ kertoo myös omasta kehityksestäni tutkijana: siitä, miten olen esimerkiksi prosessoinut tutkimustyöni teoriaa, tarkentanut tutkimusaiheita, kehittänyt argumentaatiotani. Se kertoo myös siitä, kuinka olen tehnyt virheitä ja oppinut niistä. Lisäksi työn tekstejä yhdistää niiden jo edellä mainittu heterogeenisuus, joka osaltaan osoittaa, että queer-viitteet ja -representaatiot ovat levittäytyneet kulttuurissamme lähes joka paikkaan ja monimuotoisesti. Käytännössä tämä tarkoittaa myös sitä, että queer-tutkimuksen kohteet eivät asetu enää ainoastaan näkyvästi queereiksi viitteiksi tai representaatioiksi, vaan koh-

teina voivat yhtä hyvin olla normin mukaiset tai sitä tavoittelevat sukupuolten ja seksuaalisuuksien esitykset. Tämän mahdollistavat paitsi queerin korostunut laajalevikkisyys ja monimuotoisuus nykykulttuurissa, myös queer-teorioiden itsensä “joustavuus”: queer-tutkimuksessa kriittisen analyysin kohteiksi voidaan valita niin leimallisesti epänormatiivisiksi luokiteltuja queer-ilmioitä kuin normatiivisia tai normia tavoittelevia, noudattelevia ja jäljitteleviäkin kohteita.

Ainakin paikoin on tullut jo näkyväksi muuallakin kuin queer-konteksteissa, että rajat ja kategoriat esimerkiksi sukupuoli- ja seksuaali-identiteettien välillä ovatkin joustavia, häilyviä ja sopimuksenvaraisia eivätkä siis “luonnollisia”, ennalta määrättyjä tai tarkkarajaisia. Kysyttäessä esimerkiksi, mikä yhdistää toisiinsa lisen-siaatintyöni kohteet – suomalaisen, Finlandia-palkitun naiskirjailijan homomiestä kirjoittaman romaanin ja amerikkalaisen, heteroseksuaalisista sinkkunaisista kertovan kaupallisen televisiosarjan, englantilaisen kaupallisen homotelevisiosarjan ja suomalaisen, tavallisia “kansanmiehiä ja -naisia” esittelevän ruokamainonnan – voidaan sanoa, että ne ovat kaikki representoineet ja merkityksellistäneet sukupuolta, seksuaalisuutta ja muita identiteettejä konstruoivia kategorioita nykykulttuurissamme tavalla, jossa nivoutuvat yhteen sekä konventionaalisuuden ja konservatiivisuuden että epätavallisuuden ja kumouksellisuuden elementit. Lisäksi niitä kaikkia on voitu lukea ja tulkita yhdestä ja samasta, queer-teoreettisesta, tutkimuslähtökohdasta ja -näkökulmasta.

Mutta vaikka artikkelit ja katsaukset on kirjoitettu eri

julkaisuihin ja eri konteksteissa, ne on silti tehty tietystä ajassa ja paikassa ja tietystä positiosta. Tämän vuoksi niissä on kokonaisuutena havaittavissa myös sisältöjen ja argumenttien toisteisuutta. Ehkä juuri tarkastelemalla queer-näkökulmasta eri medioille ja eri yleisöille kirjoitettuja artikkeleita saadaankin tehokkaimmin esille queer-tutkimuksen poliittisuus. Queer-tutkijan poliittis-ideologisenä missiona on muun muassa muutostavoitteinen, asenteisiin vaikuttava toiminta, sukupuolten ja seksuaalisuuksien välisen tasa-arvon edistäminen, identiteettejä määrittävien hierarkkisten luokkien ja kategorioiden vastustaminen ja näkyväksi tekeminen, binaaristen oppositioparien purkaminen ja kyseenalaistus, heteroseksuaalisesta normista eroavien sukupuoli- ja seksuaali-identiteettien näkyväksi tekeminen ja merkityksellistäminen, heteronormatiivisen ajattelun haastaminen, luonnollisiksi määriteltyjen rajojen venyttäminen ja joustavuuden hakeminen ja ylipäättään normeihin mukautumattoman erilaisuuden sosiaalinen ja yhteiskunnallinen hyväksyminen – ja hyväksyttäminen. Tässä mielessä queer-tutkijan rooli on toisinaan kuin lähetysaarnaan, eikä siinä roolissa voi aina välttyä itsensä toistamiselta.

FL Sanna Karkulehdon kirjallisuustieteen lisensiaatintutkimus *“Sateenkaaren tuolle puolen” ja muita kertomuksia. Sukupuoli, seksuaalisuus ja queer nykykulttuurissa* tarkastettiin Oulun yliopistossa 30.11.2005. Työn tarkastajina toimivat yleisen kirjallisuustieteen dosentti Lasse Kekki Turun yliopistosta sekä taidehistorian ja naistutkimuksen dosentti Leena-Maija Rossi Helsingin yliopiston Kristiina instituutista. Työn ohjaajana toimi kirjallisuuden professori Liisi Huhtala Oulun yliopistosta.

SQS
01/06

130

Pervo/
peruutus/peili
Raportit

Sanna
Karkulehto

Kirjallisuus

Ahmed, Sara 2004: *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh University Press.

Bristow, Joseph 1997: *Sexuality*. New York: Routledge.

Goldman, Ruth 1996: Who Is That *Queer* Queer? Exploring Norms around Sexuality, Race, and Class in Queer Theory. Teoksessa Brett Beemyn & Mickey Eliason (toim.): *Queer Studies: A Lesbian, Gay, Bisexual, & Transgender Anthology*. New York University Press, 169–182.

Hall, Stuart 1999: *Identiteetti*. Suom. ja toim. Mikko Lehtonen & Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.

Ilmonen, Kaisa & **Kekki**, Lasse 2004: Esipuhe. Teoksessa Kaisa Ilmonen & Lasse Kekki (toim.): *Pervot pidot. Homo-, lesbo- ja queer-näkökulmia kirjallisuudentutkimukseen*. Helsinki: Like, 7–9.

Karkulehto, Sanna & **Leppihalme**, Ilmari 2003: Lukijalle. Teoksessa Sanna Karkulehto & Ilmari Leppihalme (toim.): *Ruumiillisuus. Merkillisiä ruumiita kirjallisuudessa*. Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja 55/2002. Helsinki: SKS, 8–11.

Kekki, Lasse 2003a: *From Gay to Queer. Gay Male Identity in Selected Fiction by David Leavitt and in Tony Kushner's Play Angels in America I–II*. Bern: Peter Lang.

Kellner, Douglas 2000: *Mediakulttuuri* (Media Culture. Cultural studies, identity and politics between the modern and postmodern, 1995). Suom. Riitta Oittinen ja työryhmä. 3. painos. Tampere: Vastapaino.

Lehtonen, Jukka 2003: Heteronormatiivisuus sulkee nuorten mahdollisuuksia. *Naistutkimus–Kvinnoforskning* 2/2003, 71–75.

Löfström, Jan 1998: Introduction: Sketching the Framework for a History and Sociology of Homosexualities in the Nordic Countries. Teoksessa Jan Löfström (toim.): *Scandinavian Homosexualities. Essays on Gay and Lesbian Studies*. New York: Harrington Park Press, 1–14.

Namaste, Ki 1996: “Tragic Misreadings”: Queer Theory’s Erasure of Transgender Subjectivity. Teoksessa Brett Beemyn & Mickey Eliason (toim.): *Queer Studies: A Lesbian, Gay, Bisexual, & Transgender Anthology*. New York University Press, 183–203.

Paasonen, Susanna 2004: Kaikenlaista materiaa. *Lähikuva* 4/2004, 3–5.

Pulkkinen, Tuija 1998/2003: *Postmoderni politiikan filosofia*. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus.

Savolainen, Matti 2005: Pidot sen kun paranee – hovimestarina Judith. *Avain* 1/2005.

Wickman, Jan 1999: Trans-ihmiset ja homoliike. Jukka Lehtonen (toim.): *Homo Fennicus. Miesten homo- ja biseksuaalisuus muutoksessa*. Naistutkimusraportteja 1/1999. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, 187–202.

SQS
01/06

131

Pervo/
peruutus/peili
Raportit

Sanna
Karkulehto